

УДК 37.01

В. Г. КОРИЦЬКИЙ

м. Запоріжжя

vkorzoippo@ukr.net

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стаття присвячена актуальній проблемі – військово-патріотичному вихованню учнів у сучасних умовах, розглядаються основні положення, методи, напрями, форми військово-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах. Приділяється увага викладанню в школі предмета «Захист Вітчизни».

Ключові слова: патріот, патріотизм, патріотичне виховання, військово-патріотичне виховання, «Захист Вітчизни».

Інтеграція України у світове та європейське співтовариство визначає модернізацію патріотичного виховання школярів. На сьогодні набуває актуальності переосмислення виховання в учнів почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, громадянського самовизначення, національної самосвідомості. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Програмі українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» та в інших нормативних документах визначено основні вимоги щодо патріотичного виховання. Водночас виникає нагальна потреба в осмисленні, узагальненні основних шляхів формування патріотичного виховання школярів, визначенні пріоритетних перспектив щодо створення умов для вільного саморозвитку учнів, збереженні їхньої індивідуальності та особистої відповідальності за долю держави та українського народу, виховання поваги до державних символів, традицій та культури всіх національностей, які проживають на Україні.

Аналіз педагогічної літератури з означеної проблеми показує, що в більшості досліджень поглиблено розглядаються окремі аспекти патріотичного виховання. У працях І. Бега, К. Журби, Ю. Завалевського, О. Захаренка, П. Ігнатенка, В. Киричок, Б. Кобзаря, А. Макаренка, В. Новосельського, Ю. Руденка, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, В. Третьякова, К. Чорної та інших акцентується, що

патріотизм властивий кожному громадянину, є серцевиною української національної ідеї; передбачає любов до Батьківщини, свого народу, рідної землі; готовність на самопожертву заради них; сприяє розвитку України як суверенної, правової, демократичної держави. Окремі аспекти формування патріотичних якостей з урахуванням вікових особливостей досліджуваного контингенту розглянуто в дисертаційних роботах М. Качур, О. Коркішко, Н. Михальченко, Т. Гавлітіної, Р. Петронговського, С. Рашидової. Дослідження В. Гонського, В. Гуменюка, М. Зубалія, П. Ігнатенка, А. Мельниченка та інших засвідчують, що на сьогодні необхідно виховувати молоде покоління національно свідомими патріотами, яке здатне забезпечити рідній державі гідне місце в цивілізованому світі, сприяти цілісності та соборності.

Метою статті є розгляд основних положень, методів, напрямів, форм військово-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, акцентування на викладанні у школі предмета «Захист Вітчизни».

Стара суспільна система зруйнована, а нова лише задекларована Конституцією України. Перехід від державно-планової до ринкової економіки здійснюється на тлі корупції, правового нігілізму, тому виникають певні суперечності у вихованні особистості [2, 7]. Головна проблема в тому, що молоде покоління дорослішає, востає в життя нового суспільства, де ціннісні орієнтири набувають невизначеності. Це породжує в молодих громадян невпевненість у завтрашньому дні, психологічний дискомфорт, комплекс особи-

стої неповноцінності, зневіру в цивілізоване життя на Україні.

Патріотична самосвідомість особистості ґрунтується на моральній основі. На сьогодні девальвація духовних цінностей, зниження рівня відповідальності зумовили широке поширення в суспільній свідомості байдужості, егоїзму, цинізму, невмотивованої агресивності, неповажного ставлення до держави. Тільки цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів здатні вплинути на формування високої патріотичної свідомості особистості, яка проявляється в любові до Батьківщини, виконанні громадянського й конституційного обов'язку, прагненні бути корисним для суспільства. Виховання патріотичної свідомості є складовою цілісного процесу формування особистості.

Патріотизм – любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність заради нього на жертви й подвиги [1, 711]. Саме основи військово-патріотичного виховання учнів закладаються в школі й базуються на таких принципах, як державна спрямованість, науковість, пріоритет гуманістичних і демократичних цінностей, повага до конституційних прав і свобод людини й громадянина, виховання учнів на патріотичних, історичних та бойових традиціях українського народу.

Патріотичне виховання передбачає виховання почуттів, означає формування високого ідеалу служіння народові, готовності в будь-який час стати на захист Батьківщини, вивчати бойові традиції та героїчні сторінки українського народу його Збройних Сил.

Проблеми патріотичного виховання школярів є в полі зору сучасних учених, педагогів, які досліджували поняття «патріотизм», «патріотичне виховання» [5], ґрунтуються на фундаментальних працях у галузі національної системи виховання, концептуальних положеннях національної освіти та виховання.

У педагогічній літературі виокремлюють три види патріотизму:

1. Етнічний патріотизм, який ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо. Цей термін уперше використав відомий учений-психолог І. Кон,

який зауважив, що «...етнопатріотизм пов'язаний з утвердженням конкретизованих, спрощених образів свого народу, як правило, наділених позитивними рисами» [8, 189].

Соціолог Т. Ісламшина більш детально розглядає етнопатріотизм. Вона визначає його як почуття внутрішнього духовного зв'язку зі своїм народом, поваги до «своїх» етнічних цінностей [6, 38]. Цей патріотизм зумовлений природою як відчуття видової ознаки народу, є природженим і розвивається повноцінно, якщо дитина зростає в національно зорієнтованій сім'ї.

2. Територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі, де людина народилася.

3. Державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації: побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості [9, 115–116].

Складовою частиною патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання, яке орієнтоване на формування в підростаючій особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військову професію, проходити службу в Збройних Силах України, як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України й покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки від зовнішньої загрози [3, 14].

Відповідно до вимог Конституції України, Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та «Концепції допризовної підготовки і військово – патріотичного виховання молоді», схваленої Указом Президента України від 25 жовтня 2002 р. № 948/2002 здійснюється допризовна підготовка та військово – патріотичне виховання учнів. Вони вивчають новий предмет «Захист Вітчизни» протягом трьох періодів: в 10-11 класах та на навчально – польових зборах.

Зміст предмета «Захист Вітчизни» передбачає ознайомлення учнів зі специфікою військової підготовки та містить такі розділи: «Збройні Сили на захисті Вітчизни»; «Статути Збройних Сил»; «Міжнародне гуманітарне

право»; «Тактична підготовка»; «Вогнева підготовка»; «Стройова підготовка»; «Прикладна фізична підготовка»; «Військова топографія»; «Військово-медична підготовка» та «Основи цивільного захисту».

Вивчаючи предмет «Захист Вітчизни», учні дізнаються про особливості служби в Збройних Силах України, готуються до виконання обов'язків солдата. Військова служба – конституційний обов'язок громадянина України, який забезпечує розвиток і становлення особистості, сприяє формуванню само-свідомості, характеру, гартування тіла та духу, використання знань, умінь та навичок у повсякденному житті.

Вивчення предмета «Захист Вітчизни» дозволяє використовувати на кожному уроці матеріали із життя воїнів у мирний час, пропагувати приклади героїчного минулого та сьогодення українського народу.

Основними методами військово-патріотичного виховання учнів є:

- переконання – формування впевненості в суспільній корисній діяльності з підготовки до захисту Вітчизни;
- особистий приклад вчителя (керівника), який має бути взірцем для учня, вихованця;
- стимулювання різноманітних форм навчання молоді;
- самопідготовка та самоконтроль у навчанні [4, 54].

Виокремлюють такі напрями військово-патріотичного виховання:

- *державний* – базується на забезпеченні державною системи військово-патріотичного виховання;
- *соціальний* – ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;
- *військовий* – передбачає вивчення військової історії України, переможних битв українського війська, основних зразків техніки й озброєння Збройних Сил України, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;
- *психолого-педагогічний* – ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, їх урахуванні у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду військово-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;
- *правовий* – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури [4, 53–54].

Військово-патріотичне виховання здійснюється насамперед у процесі навчання, де в учнів закладається фундамент глибоких знань, формується світогляд, національна свідомість. У школах військово-патріотичне виховання проводиться у формі бесід, розповідей, зустрічей із ветеранами війни, військової служби, миротворцями ООН, учасниками антитерористичних операцій, походів по місцях бойової та трудової слави, екскурсій до музеїв військових частин. Доцільно проводити дні та місячники захисника Вітчизни, «вахти пам'яті», пошуково-краєзнавчу роботу, військово-спортивні ігри тощо. Під час проведення навчально-виховних занять велика увага звертається на позитивні сторони розвитку учнів: вболівання за долю своєї Батьківщини, гордість за трудові досягнення батьків та прадідів, повага до вчителів та старших, ветеранів праці, війни та учасників антитерористичних операцій.

До військово-патріотичного виховання повинні залучатися й інші вчителі-предметники. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначається, що «викладання історичних дисциплін спрямоване на виховання в особистості рис патріота України, активного компетентного громадянина, людини з гуманістичними й демократичними цінностями» [3]. Так, на уроках історії учнів ознайомлюють із законами суспільного розвитку, з козацькою добою, яка багата на події та героїв, здійснюють по-дорожі в минуле, водночас осмислюються й новітні сторінки історії. На уроках літератури формуються моральні ідеали молоді на прикладах позитивних героїв художніх творів, виховується почуття гордості за свою Батьківщину, за високі досягнення земляків в Україні та світі. На уроках математики, фізики, хімії біології учні одержують основи знань, без яких неможливо оволодіти сучасною військовою технікою та зброєю, засобами захисту від зброї масового ураження тощо.

Важливу роль у патріотичному вихованні відіграють засоби масової інформації: радіо, телебачення, мережі Інтернет, театралізовані вистави, концерти тощо.

Військово-патріотичне виховання повинно гармонійно поєднуватися із залученням

учнів до найкращих досягнень світової цивілізації. Ефективність такого процесу залежить від послідовності проведення єдиної політики й скоординованості дій усіх соціальних інститутів, що сприятиме виробленню критичного мислення, прихильності до своєї національної спадщини та усвідомлення ролі й місця у світовому духовному розвитку, а також пошани традицій. Тільки глибока й усвідомлена любов до своєї Вітчизни спонукає людину з повагою ставитися до почуттів інших, бути чулим до трагедій народу.

Ядром державної гуманітарної політики щодо військово-патріотичного виховання має стати забезпечення громадянського, патріотичного, морального виховання, соціальної активності, відповідальності та толерантності. Формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, повинна орієнтуватися в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, бути підготовленою до життя в постійно конкурентному світі.

Робота з військово-патріотичне виховання має проводитися комплексно в єдності всіх його складників, спільними зусиллями органів державного управління, освітніх закладів, сім'ї, громадських організацій та об'єднань, Збройних Сил України, інших силових структур [3, 14].

Досвід передових шкіл засвідчує, що військово-патріотичне виховання є складовою розвитку особистості, а тому його необхідно проводити систематично, цілеспрямовано й

наполегливо в навчально-виховному процесі, а не тільки у старших та випускних класах, як це здійснюється в наш час.

Дослідження не претендує на вичерпність розгляду проблеми. Сучасне життя вимагає переосмислення реалій і конкретних дій щодо військово-патріотичного виховання в навчальних закладах, переосмисленні форм та методів навчання.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. — К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
2. Виховуємо громадян – патріотів України: [науково-методичний посібник] / К. І. Чорна; авт. кол. за заг. ред. К. І. Чорної / К. І. Чорна. — Черкаси: Видавництво ЧОІПОПП, 2012. — 268 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/.
4. Книга вчителя предмета «Захист Вітчизни» / [упоряд. С. М. Дятленко, В. І. Ганчева, Є. В. Василенко, С. І. Жевага]. — Х.: Торсінг плюс, 2006. — 624 с.
5. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: Педагогічні концепції / [А. Погрібний, А. Алексюк, О. Вишневський, В. Майборода, П. Кононенко, М. Стельмахович, Т. Усатенко]. — К.: Школяр, 1997. — 148 с.
6. Исламшина Т. Г. Кризис полиэтнического общества и возрождение этнических ценностей: автореф. дисс. докт. социал. наук: 22.00.04 / Т. Г. Исламшина. — Уфа, 1993. — 38 с.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: osvita.ua/legislation/other/36322/.
8. Кон И. С. Психология предрассудка / И. С. Кон // Новый мир. — 1969. — № 9. — С. 186—193.
9. Вишневський О. Теоретичні основи педагогіки: [підручник для студентів] / О. Вишневський; за ред. О. Вишневського. — Дрогобич: Відродження, 2001. — 268 с.

V. KORYTSKYU
Zaporizhzhya

MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN THE CURRENT CONDITIONS

The article is devoted to the problem – the military-patriotic education of students in modern conditions are considered basic provisions, methods, directions, forms of military-patriotic education in secondary schools. Attention is paid to teach in the subject of «homeland security».

Key words: patriot, patriotism, patriotic education, military-patriotic education «homeland security».

В. Г. КОРИЦЬКИЙ
г. Запоріжжя

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена актуальной проблеме – военно-патриотическому воспитанию учащихся в современных условиях, рассматриваются основные положения, методы, направления, формы военно-патриотического воспитания в общеобразовательных учебных заведениях. Уделяется внимание преподаванию в школе предмета «Защита Отечества».

Ключевые слова: патриот, патриотизм, патриотическое воспитание, военно-патриотическое воспитание, «Защита Отечества».

Стаття надійшла до редакції 02.04.2015